

TURVALLISUUSTOIMINNASTA

ARTO MUTANEN

KIRJOITTAJA ON FT JA DOSENTTI JA TOIMII TUTKIJANA MERISOTAKOULUSSA

Abstract:

Human security is a wide and flexible notion. The notion of human security principally refers to the security of a human being. Security is a subjective matter. On the other hand, security is an objective matter. In this objective sense security does not depend on how individuals feel about it. However, subjective and objective notions of security are in many ways interdependent. Security is not a state of affairs, but also acting. The notion of action competence focuses the attention to the individual. It focuses the attention to the humanity of human action, the responsibility of an actor. Environment, including all technical devices, is part and parcel of human activity. Technical devices are not just separate vehicles, but technology forms a techno system. The techno system does not just help humans to do the acts better, but changes the acts and even the final goals of the acts. The strategic orientation of human actions gives a foundation which allows us to direct and evaluate the actions. For example, effectivity and technical goodness are essential factors in the evaluation of human actions. In general, the parameters which are used in evaluating actions are called strategic variables or values. Values play a central role in security activity. They direct both individual and collective actions. Together we generate both security and fear.

Tivistelmä:

Inhimillinen turvallisuus on erittäin laaja ja vaikeasti hahmottuva käsite. Inhimillisen turvallisuuden käsite viittaa perustaltaan yksittäisen yksilön turvallisuuteen. Turvallisuus on yhtäältä kokemuksellinen, subjektiivinen asia. Toisaalta turvallisuus on objektiivinen, yksilöiden kokemuksista riippumaton asia. Subjektiivinen ja objektiivinen turvallisuus ovat monin tavoin yhteydessä toisiinsa. Turvallisuus ei ole vain tila, vaan myös toimintaa. Toimintakyvyn käsite asettaa ihmisen toimijana keskiöön. Inhimillisen toiminnan inhimillinen puoli tulee korostetusti esiin: toimiessaan ihminen on nimenomaan vastuullinen ihminen. Ihmiset toimivat tietysti ympäristössä. Tämän ympäristön osana ovat ihmisen käyttämät tekniset välineet, jotka samalla muuttavat sekä ihmisten tapaa toimia että toiminnan tavoitetta. Tekniset välineet muodostavat systeemin, jonka osana ne toimivat. Käytännön toiminnan strateginen orientaatio antaa toiminnalle perustan, jonka varassa toimintaa on mahdollista suunnata ja arvioida. Esimerkiksi tehokkuus ja tekninen hyvyys ovat toiminnan arvioinnissa olennaisia tekijöitä. Yleisesti tällaisia toimintaa arvioivia muuttujia kutsumme strategisiksi muuttujiksi tai arvoiksi. Turvallisuustoiminnassa arvoilla on olennainen rooli. Arvot suuntaavat sekä yhteisöllistä että yksilöllistä toimintaa. Luomme yhteisöllisesti niin turvallisuutta kuin myös pelkoa.

Inhimillinen turvallisuus on erittäin laaja ja vaikeasti hahmottuva käsite. (Ks. esim. Toiskallio 2008a; 2008b) Inhimillisen turvallisuuden käsite viittaa perustaltaan yksittäisen yksilön turvallisuuteen. Puhuttaessa turvallisuudesta voimme viitata yksilön kokemaan (subjektiiviseen) turvallisuuteen tai objektiiviseen turvallisuuteen. Subjektiivisen ja objektiivisen turvallisuuden välinen yhteys on erittäin kompleksinen: Ihminen voi kokea olonsa täysin turvalliseksi, vaikka häntä uhkaa suurikin turvallisuusriski ja täysin turvallisessa (riskittömässä) ympäristössä yk-

silö voi tuntea suurta pelkoa turvallisuutensa puolesta. Turvallisuuden tunnetta lisäämällä on mahdollista lisätä myös objektiivista turvallisuutta ja objektiivista turvallisuutta kasvattamalla on mahdollista voimistaa turvallisuuden tunnetta. Turvallisuus ei kuitenkaan ole koskaan pelkästään yksilön henkilökohtainen asia. Yksilö on aina jossakin yhteisössä ja turvallisuus on aina myös tämän yhteisön asia. (Koskela 2009b)

Turvallisuuteen voidaan pyrkiä vaikuttamaan suojaamalla yksilöä tai tekemällä hänen ympäristöönsä turvallisemmaksi. Se, millaisin keinoin turvallisuutta kannattaa pyrkiä rakentamaan, riippuu olennaisesti tilanteesta. Usein useita erilaisia keinoja lienee syytä käyttää samanaikaisesti. Esimerkiksi liikenteessä käytetään sekä henkilökohtaista suojausta (auton turvarakenteet) että ympäristön tekemistä turvallisemmaksi (nopeusrajoitukset). Nopeusrajoituksilla muokataan liikennejärjestelmää säätämällä yhteisöllistä toimintatapaa turvallisempaan suuntaan. Näin nopeusrajoituksilla voidaan muokata ympäristöä samalla tavoin kuin tieverkkoa rakennettaessa. Vaikka auton turvavyö tai turvakori ovat yksilön henkilökohtaisia suojia, niin ne ovat osa yhteisöllistä liikennejärjestelmää.

Yksilön kokemana turvallisuus on vain osin sidoksissa objektiiviseen turvallisuuteen. Yksilö voi kokea mönkijän nelipyöräisenä turvallisesti, vaikka kyseessä olisi erittäin turvaton kulkuneuvo. Edelleen ihmiset voivat kokea tietyn kaupunkitilan turvattomaksi, vaikka tila olisi tosiasiallisesti turvallinen. Toisaalta erilaiset turvallisuusvälineet saattavat muuttaa ihmisten käyttäytymistä riskejä ottavaan suuntaan. Koulutuksen ja valistuksen keinoin on mahdollista lisätä ihmisten tietoisuutta turvallisuusasioista, muuttaa ihmisten käyttäytymistä sekä tehdä ympäristöä turvallisemmaksi. Myös propagandan ja markkinoinnin kautta vaikutetaan ihmisten käsitteisiin ja toimintaan. (Koskela 2009)

Tässä artikkelissa tarkastelemme toimintakyvyn ja inhimillisen turvallisuuden käsitteiden yhteyksiä.

Toimintakyky

Sotilaspedagogiikassa toimintakyvyn käsitteellä on aivan perustava asema. ”Vain toimintakykyiset yksilöt voivat muodostaa suorituskykyisen (taistelukykyisen) joukon. Siksi koulutuksen näkökulmasta katsottuna peruskäsite on toimintakyky.” (Toiskallio 1998, 25) Toimintakyvyn käsite on osoittautunut sekä käytännöllisesti että teoreettisesti merkittäväksi käsitteeksi. Käsitteen sovellettavuus on osoittautunut erittäin laajaksi. (Ks. artikkeleita kirjassa Mäkinen ja Tuominen 2010) Toimintakyvyn käsite laajentaa tarkastelun näkökulmaa eri rajojen, esimerkiksi eettinen-faktuaalinen, subjektiivinen-yhteisöllinen, yli. Tässä merkityksessä toimintakyvyn käsitettä voi kutsua rajanylityskäsitteeksi. (Lambert 2004)

Toimintakyvyn käsite asettaa ihmisen toimijana keskiöön. Inhimillisen toiminnan inhimillinen puoli tulee korostetusti esiin: toimiessaan ihminen on nimenomaan vastuullinen ihminen. Vastuullinen ihminen ei voi ulkoistaa vastuutaan tekniselle järjestelmälle tai persoonattomalle organisaatiolle. Sillä ”usko huipputeknologian synnyttämään ’verettömään sodankäyntiin’ ei ole saanut tukea todellisuudesta ja muutoinkin teknologian rooli on osattava asettaa oikeisiin mittasuhteisiin. Sorilaana oleminen on ennen kaikkea ihmisen toimintaa.” (Toiskallio 2002, 8)

Tekniset välineet eivät ole neutraaleja apuvälineitä. Tekniset välineet muodostavat systeemin, jonka osana ne toimivat. Hevonen ja auto kulkuneuvoina edellyttävät erilaiset tukijärjestelmät.

Ilman sopivaa tukijärjestelmää väline ei toimi odotetulla tavalla. (von Wright 1987, Airaksinen 2003) Tekniset apuvälineet eivät vain muuta ihmisen kykyä toimia, vaan ne muuttavat sekä ihmisten tapaa toimia että toiminnan tavoitetta. Siten toimintakyvyn käsitteen kannalta on olennaisen tärkeää tarkastella myös sitä (teknistä) ympäristöä, jossa ihmiset toimivat. (Airaksinen 2003)

Tämä systeemisyyden on tekniikan ja toiminnan ymmärtämisen kannalta olennaista. Teknisten välineiden systeeminen luonne vaihtelee. Esimerkiksi kivääri ei toiminnassaan edellytä suoraa yhteyttä laajempaan teknosysteemiin. Sotilas pystyy periaatteessa itse korjaamaan ja kunnostamaan kiväärin toimintahäiriön siihen tullessa. Tietokoneen riippuvuus tietoverkosta tekee siitä vähemmän autonomisen. Tietoverkon romahdus ei ole tietokoneen käyttäjän itsenäisin toimin korjattavissa. Teknisen järjestelmän kehittyessä tekniset laitteet muodostavat yhä monimutkaisempia järjestelmiä, ja yksittäisten laitteiden autonomisuus samalla pienenee. (Airaksinen 2003; Huhtinen & Tammikivi 2008; Hämäläinen & Saarinen 2008)

Vaikka toimintakyky ilmenee sotilaan toiminnassa, ei sitä voi samaistaa siihen. Ihminen kykenee aina enempään kuin mitä hän tosiasiaa tekee, hän aina kykenee toimimaan toisin. (Mutanen 2010a) Toimintakyky pitää sisällään esimerkiksi fyysistä osaamista, yksilöllistä harkintaa ja henkilökohtaisia arvostuksia, jotka liittyvät ihmiseen yksilönä, persoonana. Näin yksilön toimintakyky luonnehtii myös yksilöä yksilönä, hänen identiteettiään. (Toiskallio 2004)

Toiminta on aktiivista maailmaan vaikuttamista. Toimintakyvyn käsite luonnehtii yleisellä tasolla yksilön (mahdollista) toimintaa eli se on proseduraalinen käsite. Siten toimintakyvyn käsite on luonteeltaan (myös) metodologinen käsite. Metodologisena käsitteenä se vastaa kysymykseen 'Miten yksilön tulee toimia?'. Vastauksena tällaiseen kysymykseen odotetaan luonnehdintaa inhimillisestä toiminnasta keinoineen, päämäärineen ja arvoineen. (Mutanen 2006; Toiskallio 2009)

Yksilön identiteetti on jotain hänelle itselleen ominaista, jotain, mikä ei ole suoraan tavoitettavissa. Yksilön identiteetti on juurtunut hänen toimintansa lähteeseen, hänen toimintakykynsä. Tässä merkityksessä toimintakyvyn käsite tavoittaa yksilöstä jotain olennaista. Identiteetti on perustaltaan arvottava asia. Tutkimuksen kannalta arvot ovat olleet ongelmallisia, niiden empiirinen tutkimus on erittäin vaikeaa. Ne "eivät avaudu kokemukseräisen menetelmän käyttäjälle" (Airaksinen 2003, 156). Usein arvojen empiirinen tutkimus jääkin pelkäksi kyselytutkimukseksi, jolla ei varsinaiseen arvotutkimukseen päästä. (Kivinen 1999) Tässä filosofialla ja filosofisella toimintakyvyn tutkimuksella on paljon annettavaa.

Toiminnan kuvaus voi pitäytyä pelkkään fyysikaalisen, näkyvän suorituksen kuvaukseen. Toiminnan arvioinnissa viitataan väistämättä toiminnan taustalla olevaan kriteeristöön. Eettisyys liittyy toiminnan taustalla oleviin arvoihin, joten eettinen luonnehdinta edellyttää väistämättä fyysikaalisen kuvauksen ohella myös toiminnan arvoulottuvuuden luonnehdinnan. (Toiskallio 2008a; Mutanen 2010a)

Kriteerit ja arvot ovat olennaisesti yhteisöllisiä. Yksilön toiminnassa yksilön yksilöllinen ja yhteisöllinen puoli tulevat samanaikaisesti esiin. (Volanen 2007) Toimintakyvyn käsite kytkee inhimillisen toiminnan eri piirteet yhteen yhdeksi kokonaisuudeksi. Tähän kokonaisuuteen kytkeytyy luontevalla tavalla niin fyysinen suorittaminen, yksilöllinen harkinta, yhteisöllisyys kuin kokonaisuuden arvottaminenkin. (Toiskallio 1998, 27-28) Siten toimintakyvyssä ei ole kyse vain suoritusten teknisestä toteuttamisesta, vaan toiminnan hyvyys eli erinomaisuus sanan syvässä merkityksessä on olennaisessa asemassa. Erinomaisuudessa on kyse sekä teknisestä hyvydestä että eettisestä hyväksyttävyydestä. Erinomaisuudessa on kyse sekä subjektiivisesta että objektiivisesta onnistumisesta. Erityisesti objektiivinen tekninen moitteettomuus on vain yksi,

vaikkakin tärkeä piirre erinomaisuudessa. Erinomaisuuden tulee ilmetä yksilöiden konkreettisesti toiminnassa. Käytännön tilanteissa täydellisyys tai virheettömyys vaade ei ole kohtuullinen. Erityisesti tämä on huomioitava sotilaan toiminnassa, jossa toimintaympäristöt ovat erityisen monimutkaisia. (Toiskallio 2009; Hintikka & Bachman 1991)

Subjektiiivinen ja objektiivinen turvallisuus

Turvallisuus on yhtäältä henkilökohtainen ja kokemuksellinen asia. Yksilö kokee tietyt asiat turvallisuutta lisäävinä, tietyt asiat turvallisuutta vähentävinä tai jopa uhkaavina ja jotkut asiat turvallisuuden suhteen neutraaleina. Nämä vaihtelevat yksilöstä toiseen. Tällaisten yksilöllisten tekijöiden varaan yksilön kokemus turvallisuudesta rakentuu. Yksilön subjektiivisen, kokemuksellisen turvallisuuden kokemuksen rakentuminen on monimutkainen prosessi. Toisaalta turvallisuus on objektiivinen asia. Esimerkiksi sotatoimialue tai miinoitettu alue eivät ole turvallisia. Tämä turvattomuus on yksilöiden kokemuksista riippumaton asia.

Turvallisuuden rakentuminen voi tapahtua suojaamalla yksilöä ympäristön riskejä vastaan. Erilaiset henkilökohtaiset turvalaitteet, kuten turvavyöt, pyöräilykypärät tai luotiliivit ovat luonteeltaan tällaisia. Tällaisten turvavälineiden suojassa yksilön on mahdollista toimia (myös) riskejä sisältävässä ympäristössä. Suojavälineiden antama turvallisuuden tunne saattaa ilmetä riskikäyttäytymisenä. Toisaalta suojavälineet saattavat aiheuttaa myös pelkoa ympäristön turvattomuudesta. Tämä tulee esiin esimerkiksi turvallisuusalan markkinoinnissa. (Koskela 2009b) Turvallisuutta voidaan rakentaa myös tekemällä ympäristöä turvallisemmaksi. Turvallinen ympäristö mahdollistaa yksilön toiminnan ilman erityisiä suojaruosteita. Esimerkiksi nopeusrajoitusten tavoitteena on lisätä liikenteen turvallisuutta.

Turvallisuuden kokemus on aivan olennaista puhuttaessa turvallisuudesta. (Kiilakoski 2009; Koskela 2009a; 2009b) Koettu turvallisuus ei ole suorassa yhteydessä objektiiviseen turvallisuuteen. Ihminen voi kokea objektiivisesti turvallisen ympäristön turvattomaksi tai objektiivisesti turvattoman ympäristön turvallisiksi. (Koskela 2009a; Roos 2009) Jo tämä huomio tekee nykyisin muodikkaana olevan kyselytutkimusten sovellettavuuden ongelmalliseksi moniin toteutettuihin yksittäisiin sovellutuksiin. Erilaisten kyselytutkimusten ala ei ole niin suuri, kuin tutkijat ja tutkimusten käyttäjät tuntuvat olettavan. (von Wright 1996; Mutanen 2008b) Subjektiiivisen ja objektiivisen turvallisuuden välinen ero ei ole luonteeltaan ontologinen. Olisi systemaattisesti tarkasteltava subjektiivisen ja objektiivisen turvallisuuden tunnistamiskriteeristöjä. Tällainen tarkastelu avaisi kiinnostavia näkökulmia, mutta edellyttää erillisen tutkimuksen, johon emme tässä artikkelissa ryhdy. (Hintikka 2007)

Puhuttaessa sotilaallisesta maanpuolustuksesta, painottuu helposti maan suojaaminen turvattomassa (uhkaavassa) ympäristössä. Sotilaallinen maanpuolustus tuo esiin objektiivisen turvallisuuden. Toisaalta puhe uhkakuvista tuo esiin turvallisuuden subjektiivisia piirteitä. (Limnell 2009; Jantunen 2010) Puheessa rauhan turvaamisesta ja rauhan rakentamisesta tulee esiin myös ympäristön turvallisiksi tekeminen. Tässä tehtävässä puolustusvoimat toimivat yhteistyössä muiden turvallisuustoimijoiden kanssa. (Valtonen 2010) Tällöin puhe inhimillisestä turvallisuudesta saa luontevan merkitysympäristön. Tällainen puhe inhimillisestä turvallisuudesta sisältää näkemyksen, että ihmistä, yksilöä, tulee suojella riskiympäristöltä. Suojaa tarvitsee vain hauras tai haavoittuva. Näin inhimillisen turvallisuuden käsitteen taustalla on käsitys yksilöstä haavoittuvana ja turvaisan ympäristön tarvitsijana. (Toiskallio 2008a, 4)

Haavoittuva yksilö ja turvallinen ympäristö muodostavat inhimillisen turvallisuuden perustan. (Toiskallio 2008a, 2008b) Turvallisuustoimijat, joiden velvollisuutena on tuottaa inhimillistä turvallisuutta, kantavat eettis-poliittista vastuuta tämän perustan huolehtimisesta. Tämä eettis-poliittinen vastuu on käytännöllistä vastuuta ihmisten turvallisesta ja hyvästä olemisesta. Käytännöllisyys merkitsee tässä, ei konkreettisia lähitavoitteita, vaan hyvää ja turvallista ihmiselämää. Tämän merkityksen täsmentämisen kannalta toimintakyvyn käsite on keskeisessä asemassa. (Toiskallio 2004) Turvallisuustoimijoiden tavoitteena on auttaa turvan tarvitsijoita itseenäiseen turvalliseen elämään.

Strategiset muuttajat

Käytännön tilanteet ovat aina tulkinnanvaraisia, tai ehkä paremminkin monitulkintaisia. Tämä tarkoittaa, että aina on mahdollista ymmärtää tilanne usealla eri tavalla. Näin ollen ei ole mahdollista antaa yhtä yksikäsitteistä ja vaihtoehtotonta kuvausta tilanteesta. Käytännön tilanteissa saattaa olla esillä vain vallitsevaa rutiinia tukeva tulkinta. Näin vältymme jatkuvalta tilanteiden eri tulkintojen pohdinnoilta. Kuitenkaan tämän ”käytännöllisen” seikan ei tule antaa hämärtää sitä tosiasiaa, että on mahdollista antaa mistä tahansa tilanteesta useita erilaisia todenmukaisia kuvauksia. Tämä on ilmeinen kielellinen tosiasia: kahdella kielellä, joilla on toisistaan poikkeavat, mutta relevantit sanastot päädymme väistämättä kahteen erilaiseen kuvaukseen. Normaali-tilanteessa meillä on yleensä vain yksi kieli, mutta on mahdollista valita käytetyt termit tai niiden painotukset eri tavoin. (Mutanen 2008a)

Toiminnan jäsentämisen ja suuntaamisen kannalta on olennaista, että meillä on aktiivisessa ja luovassa käytössä riittävän rikas kieli. Mikäli kuvaustapamme olisi kussakin tilanteessa selkeä ja yksikäsitteinen, niin voisimme, ainakin periaatteessa kuvata sekä lähtötilanteen että toivotun lopputilanteen yksikäsitteisesti. Näin olisi mahdollista periaatteessa rakentaa toimintakuvaus kussakin tilanteessa aiotun lopputilanteen saavuttamiseksi. Vaikka tämä ehkä olisi periaatteessa mahdollista, niin olisi se käytännössä erittäin hankalaa ja monimutkaista. Valitettavasti kuvauksen yksikäsitteisyuden puute tekee siitä myös periaatteellisesti mahdotonta. (von Wright 1963; Toiskallio 2004; Mutanen 2008a) Tämä tarkoittaa, että toimintaa ohjaavat periaatteet tulee olla joustavia, vaikkakin toimintaa suuntaavia. Joustavuuden tulee sallia lähtö- ja lopputilanteiden kuvaaminen eri tavoin. Myös keinot tulee kuvata riittävällä tarkkuudella. Näin toimintaa ohjaavat periaatteet eivät voi olla normien kaltaisia suoraviivaisia ohjelauseita, vaan periaatteellisia ja suuntaavia luonnehdintoja. (Toiskallio 2008a)

Täsmälliset ohjeet tai säännöt ovat luonteeltaan jäykkiä ja kaavamaisia toimiakseen aktiivisen toiminnan ohjaajina. Toiminnan aikana yksilön tulee orientoitua strategisesti toimintaan. Strategian kautta yksittäiset teot ja toiminnot saavat arvonsa. (Hintikka 2007) Sisäistetyn strategian avulla on helppoa suunnistaa käytännön toiminnan monisäikeisessä ympäristössä, toiminta suuntautuu ikään kuin intuitiivisesti. Sisäistetty strategia jää helposti tiedostamattomaksi, jolloin myös toiminnan perustan arviointi ja uudistaminen tulee tällöin vaikeaksi. (Engeström 1995) Mikäli strateginen perusta tosiasiaassa puuttuu, niin toiminta on sekavaa, tai jopa (sananmukaisesti) arvoitonta. Tällöin vakuuttelu toiminnan intuitiivisuudesta on vain harhaanjohtavaa.

Käytännön toiminnan strateginen orientaatio antaa toiminnalle perustan, jonka varassa toimintaa on mahdollista suunnata ja arvioida. Teknisen suorittamisen näkökulmasta on mah-

dollista pidättyä toiminnan välineelliseen arviointiin: miten tehokkaasti toiminnot suoritetaan ja miten hyvin annetut suoritusavoitteet saavutetaan. Tehokkuus ja tekninen hyvyys ovat toiminnan arvioinnissa olennaisia tekijöitä. Yleisesti tällaisia toimintaa arvioivia muuttujia kutsumme strategisiksi muuttujiksi. (Engeström 1995, 114–124) Strategisia muuttujia voidaan kutsua myös arvoiksi, joita on useita erityyppisiä. (Niiniluoto 1994, 186–188)

Toiminta ilmentää arvoja, jotka suuntaavat sitä olipa toimijana mikä tahansa, vaikka ihminen, eläin tai robotti. Robotin toiminta on teknisten arvojen toteuttamista. Robotin toiminnan ongelmana on sen kykenemättömyys tilannekohtaiseen harkintaan. (Airaksinen 2006) Inhimillinen toiminta ei ole vain teknisten arvojen toteuttamista. Toiminnan tekee inhimilliseksi toiminnan eettinen arvoulottuvuus. Tämä tarkoittaa, että eettiset arvot tulee olla inhimillisen toiminnan strategisina muuttujina. (Toiskallio 2008a; 2008b; Mutanen 2010a; Airaksinen 2003)

Toiminnan eettisyys on rakennettu sisään toimintaan. Eettisyyttä ei voida ulkoistaa tai eristää toiminnasta, vaan eettisyys ja toiminta ovat kiedottu yhteen. Tämä yhteenkietoutuneisuus tekee toiminnan analyysin vaikeaksi, mutta samalla myös tärkeäksi. (Airaksinen 2003.) Toiminnalliset päätökset ovat kytköksissä eettisiin päätöksiin. Strategisina päätöksinä ne orientoivat toimintoja, mutteivät määrää yksittäisiä tekoja. Yksittäisiä tekoja on kuitenkin mahdollista arvioida eettisestä strategiasta käsin. (Hintikka 2007)

Turvallisuus ja arvot

Yksilön toiminta on praktista maailmaan vaikuttamista, sen muuttamista. Toimiessaan yksilöllä on suora tuntuma konkreettiin todellisuuteen, hän toimii käytännössä. Toimintakykyinen yksilö pystyy toimimaan erilaisissa ympäristöissä. Tämän tulee perustua sekä tietoon että taitoon. Tiedon tulee sisältää sekä ymmärryksen ympäristön luonteesta ja ympäristössä vaikuttavista mekanismeista että ne arvot, joiden varaan on mahdollista rakentaa hyvää ympäristöä. Toiminta nojaa tiedon rikastuttamaan taitoon, mikä antaa yksilölle tuntuman ympäristöönsä. (Volanen 2007)

Tuntuma ympäristöstä ei ole tämänhetkisen asiantilan tässä-ja-nyt aistimus. Tuntumalla tarkoitetaan nimenomaan käsillä olevien mahdollisuuksien tuntemista. Tällainen tuntuma on aistimus rikastettuna tiedolla, taidolla ja harjaannuksella. Tällaisen tuntuman kautta yksilön on mahdollista saada todenmukainen käsitys ympäristönsä turvallisuudesta tai turvattomuudesta. Emme kuitenkaan edellytä tuntumalta erehtymättömyyttä. Kysymys on taituruudesta sanan normaalissa, inhimillisessä merkityksessä. (Volanen 2007; Mutanen ja Halonen 2007)

Tällainen harjaantunut tuntemus vaihtoehtoja puntaroivana toimintana on vastuullista toimintaa, joten pelkkä tekninen tieto ei ole riittävä. Tulee pystyä suuntaamaan toimintaa eteen tulevilla tilanteilla kohti toivottua päämäärää. (Mutanen 2010b) Toimintakykyinen yksilö voi luottaa omaan kykyynsä toimia eteen tulevilla tilanteilla hyvin. Tällainen ei edellytä yksilöltä täydellisyyttä, vaan tilanteenmukaista, harkittua toimintaa. (Toiskallio 2008a)

Turvallisuustoiminta on aina luonteeltaan yhteisöllistä. Luomme yhteisöllisesti niin turvallisuutta kuin myös pelkoa. Lisäksi se, miten miellämme asiat, vaikuttaa yhteisöjen tosiasialliseen rakenteeseen. (Koskela 2009b) Näin subjektiivinen ja objektiivinen turvallisuus ovat yhteydessä toisiinsa. Emme voi rakentaa turvallisuutta pelkästään subjektiivisen tai pelkästään objektiivisen turvallisuuden varaan. (Roos 2009)

Puhe inhimillisestä turvallisuudesta on vahvasti arvolutautunutta. Humeri giljotiiniin mukaan arvoja ei voida johtaa tosiasioista. Vaikka toiminta ilmentääkin toimijan arvoja, voi arvojen ja toiminnan välissä olla erilaisia häiriötekijöitä. (Siitonen 1982; Pietarinen 1982; Mutanen 2010a) Näin ollen tekijän arvoja ei voida suoraan päätellä toiminnasta. Kuitenkin voimme toimintaa tarkastelemalla pyrkiä päättämään toiminnan taustalla olevaa strategiaa ja siten myös arvoja. Tällaisen päättelyn avulla voimme arvioida toiminnan järjestyttä. (Von Wright 1996) Ja toisinpäin, mikäli tiedämme toimijan arvot tai strategian, voimme tämän avulla arvioida toiminnan johdomukaisuutta. (Hintikka 2007)

Eettinen toiminta ei ole normien seuraamista eikä myöskään ei-normatiivista ”puhdasta toimintaa”, vaan vastuullista, eettiseen harkintaan perustuvaa inhimillistä toimintaa. (Hintikka 2001; Sen 2009) Eettinen harkinta on luonteeltaan strategista harkintaa, jossa punnitaan toiminnan päämääriä ja keinoja. (von Wright 1985) Tällainen puntarointi tapahtuu vastuullisessa vapaudessa, jossa yksilö ei voi paeta henkilökohtaista vastuutaan normien taakse eikä yhteisöllistä vastuutaan oman henkilökohtaisen toimintaetiikan taakse. Vaikka puntarointi on tilanne- ja henkilökohtaista, on sen samalla kuitenkin periaatteessa oltava avointa ja julkista. Tällainen toiminnan päämäärien ja keinojen puntarointi sekä ohjaa toimintaa hyvään suuntaan että ottaa kantaa konkreettisiin eteen tuleviin tilanteisiin. Aristoteles kutsuu tätä käytännölliseksi viisaudeksi. Tämä on yhteydessä myös Weberin päämäärärationaalisuuteen. (Toiskallio 2004; 2008a; 2008b; von Wright 1985)

Sotilas on yksi ns. klassisista professioista, joilla on tietty eettinen tehtävä yhteisössä, mikä rajoittaa huomattavassa määrin käsillä olevien relevanttien mahdollisuuksien määrää. Profession arvotehtävä velvoittaa koko professiota, mutta myös sen edustajaa eettiseen harkintaan ja toimintaan. (Toiskallio 2010; Huhtinen & Tammikivi 2008) Siten myös yksittäisillä eettisillä rikkomuksilla on yleisempää merkitystä.

Lopuksi

Inhimillinen turvallisuus on kaikkia ihmisiä koskettava asia. Objektiiivinen turvallisuus on yleistä, yksilöistä riippumatonta turvallisuutta. Auton turvakori tekee siitä objektiiivisesti turvallisen. Subjektiiivinen turvallisuus on yksilöön sidottua turvallisuutta. Tämä subjektiiivisuus ei tee siitä vähemmän todellista tai vähemmän tärkeää kuin objektiiivinen turvallisuus. Turvallisuus edellyttää sekä subjektiiivista että objektiiivista turvallisuutta.

Turvallisuuden rakentaminen on vaativa yhteisöllinen asia. Tässä tehtävässä turvallisuus-toimijoilla on keskeinen tehtävä. Turvallisuus toimijoiden koulutuksen tavoitteena on harjaannuttaa alan ammattilaisia toimimaan käytännön tilanteissa. Kuitenkaan ei koulutuksella voida tarkoittaa tavanomaista harjaannuttavaa koulutusta. Harjaannuttava koulutus toimii erinomaisesti tilanteissa, joissa lopputuloksena tavoiteltu taito on tunnettu etukäteen. Turvallisuus alalla tilanne on huomattavan kompleksinen. (Toiskallio 2008c) Koulutuksen sisältöjen ja muotojen suunnittelussa tulee olla vahva kasvatuksellinen painotus. Tällä tarkoitetaan, että koulutusta suunnitellaan tavoitteena vastuullinen itseohjautuvuus. Itseohjautuvuuden ajatus on ollut suomalaisessa sotilaspedagogiikassa mukana jo 1920-luvulta alkaen. (Toiskallio 2009b) On olennaisen tärkeää muotoilla itseohjautuvuus tähän aikaan sopivalla tavalla. Turvallisuus toimijoiden kouluttajana Maanpuolustuskorkeakoululla on erityisasema.

Lähdeluettelo:

- Airaksinen, Timo, 2003, *Tekniikan suuret kertomukset: filosofinen raportti*, Keuruu: Otava
- Airaksinen, Timo, 2006, *Ihmiskoneen tulevaisuus*. Helsinki: WSOY.
- Engeström, Yrjö, 1995, *Kehittävä työntutkimus: perusteita, tuloksia ja haasteita*, Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus
- Halonen, Ilpo & Mutanen, Arto, 2006, Asiantuntijuus epistiikan, etiikan ja estetiikan kohtaamisena, kirjassa *Ammattien kutsu: ammattikorkeakoulu ja estetiikka*, Opetusministeriön julkaisuja 2006:18.
- Hintikka, Jaakko, 2001, *Filosofian köyhyys ja rikkaus*, Pieksämäki: Art House
- Hintikka, Jaakko, 2007, *Socratic Epistemology*. NY: Cambridge University Press
- Hintikka, Jaakko & Bachman, James, 1991. *What If...? Toward Excellence in Reasoning*, Mountain View, CA: Mayfield Publishing Company.
- Huhtinen, Aki-Mauri & Tammikivi, Juha, 2008, Mielipiteillä ja mielikuvilla johtamista, *Kylkirauta* 4/2008
- Hämäläinen, Raimo P. & Saarinen, Esa, Why Systems Intelligence?, kirjassa Hämäläinen, Raimo P & Saarinen Esa (toim.), *Systems Intelligence: A New Lens on Human Engagement and Attention*, Espoo: Helsinki University of Technology, Systems Analysis Laboratory. (<http://www.sal.hut.fi/Publications/pdf-files/rham08.pdf#view=fit>)
- Jantunen, Saara, 2010, *Uusien uhkakuvienvuomien: tapaus 'kiinalaiset kybersoturit'*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Tutkimuksia Nro 4.
- Kiilakoski, Tomi, 2009, Kouluväkivalta ja koettu turvallisuus, kirjassa Hoikkala, Tommi ja Suurpää, Leena (toim.), *Kauhajoen jälkipaini: nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 25 (<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf>)
- Kivinen, S. Albert, 1999, Johdatus kaikkeen mahdolliseen arvokeskusteluun, kirjassa S. Albert Kivinen, *Metafyysisiä esseitä*, Helsinki: Helsinki University Press
- Koskela, Hille, 2009a, Hybridit kulttuurit ja yksinäinen poliisi, kirjassa Hoikkala, Tommi ja Suurpää, Leena (toim.), *Kauhajoen jälkipaini: nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 25 (<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf>)
- Koskela, Hille, 2009b, *Pelkokierre*, Helsinki: Gaudeamus.
- Lambert, Pirjo, 2004, Kehittävää siirtovaikutusta uusia välineitä rakentamalla, kirjassa Hannu Kotila & Arto Mutanen (toim.), *Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu*, Helsinki: Edita. (102-127)
- Limnell, Jarno, 2009, Suomen uhkakuva politiikka 2000-luvun alussa, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitoksen julkaisuja No 29.
- Mutanen, Arto, 2008a, About Soldier's Action Competence, kirjassa Mutanen, Arto (toim.), *The Many Faces of Military Studies: A Search for Fundamental Questions*, Helsinki: Publications of the Finnish Naval Academy
- Mutanen, Arto, 2008b, Sotiluus ja osaaminen, *Tiede ja ase* 66.
- Mutanen, Arto, 2009, Tärkeä kirja tärkeästä aiheesta: arvostelu kirjasta Asiantuntija-ammattien etiikka, *Kevelehti* 4/2009.
- Mutanen, Arto, 2010a, Arvoista, etiikasta ja toimintakyvystä, kirjassa Mäkinen & Tuominen 2010.
- Mutanen, Arto, 2010b, About a Logic of Measurability, *e-LOGOS* 2/2010.
- Mutanen, Arto & Halonen, Ilpo, 2007, Taidon logiikka, kirjassa Kotila, Hannu, Mutanen, Arto & Volanen, Matti-Vesa (toim.), *Taidon tieto*, Helsinki: Edita.
- Mäkinen, Juha & Juha Tuominen (toim.), 2010, Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhla-kirja *Military Pedagogical Reflections*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu
- Patoluoto, Ilkka, 1982, Desisionismin muotoja teoksessa Aaltola, J. & Patoluoto, I (toim.). *Arvo*, Jyvä-

kylä: Jyväskylän yliopisto.

- Pietarinen, Juhani, 1982, Persoonallisten ristiriitojen perusmuodoista teoksessa Aaltola, J. & Patoluoto, Ilkka (toim.). *Arvo*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Roos, J P, 2009, Kauhajoki ja Jokela, kirjassa Hoikkala, Tommi ja Suurpää, Leena (toim.), *Kauhajoen jälkipaini: nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 25 (<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf>)
- Sen, Amartya, 2009, *Idea of Justice*, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Siitonen, Arto, 1982, Arvostiriidan käsitteestä teoksessa Aaltola, J. & Patoluoto, I (toim.). *Arvo*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Toiskallio, Jarmo, 1998, *Sotilaspedagogiikan perusteet*, Helsinki: Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus.
- Toiskallio, Jarmo, 2002, Johdanto, kirjassa Jarmo Toiskallio, Mika Kalliomaa, Pekka Halonen & Jussi Anttila, *Sotilaspedagogiikkaa kouluttajille*, Helsinki: Puolustusvoimien koulutuksen kehittämiskeskus.
- Toiskallio, Jarmo (toim.), 2004, *Identity, Ethics, and Soldiership*, Helsinki: Finnish National Defence College.
- Toiskallio, Jarmo, 2008a, Virtue Ethics and Military Pedagogy: A Human Security Point of View, kirjassa Mutanen, Arto (toim.), *The Many Faces of Military Studies: A Search for Fundamental Questions*, Helsinki: Publications of the Finish Naval Academy.
- Toiskallio, Jarmo, 2008b, Ethics in the Core of Officer Education: Some Philosophical Aspects for Curriculum Transformation, kirjassa Th. A. van Baarda & D.E.M. Verweij (toim.), *The Moral Dimensions of Asymmetrical Warfare*, Leiden: Brill, s. 163-278.
- Toiskallio, Jarmo, 2008c, Reflections on Human Security from a Pedagogical Point of View, luento Kuopiossa 19.11.2008 (ei julkaistu)
- Toiskallio, Jarmo, 2009, Toimintakyky sotilaspedagogiikan käsitteenä, kirjassa Toiskallio, Jarmo & Mäkinen, Juha, *Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Toiskallio, Jarmo, 2009b, Aatehistoriallista taustaa, kirjassa Toiskallio, Jarmo & Mäkinen, Juha, *Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Valtonen, Vesa, 2010, *Turvallisuustoimijoiden yhteistyö*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu
- Volanen, Matti-Vesa, 2007, Tuottava järki, kirjassa Kotila, Hannu, Mutanen, Arto & Volanen, Matti-Vesa (toim.), *Taidon tieto*, Helsinki: Edita.
- von Wright, Georg Henrik, 1985, *Filosofisia tutkielmia*, Helsinki: Logos.
- von Wright, G. H. (1996). *The Varieties of Goodness*, Bristol: Thoemmes.